

GLOSSARI SOBRE CANVI CLIMÀTIC I DRETS DE LA INFÀNCIA

Recopilació de termes per a poder tractar a l'aula qüestions relacionades amb el canvi climàtic i la relació que tenen amb els drets de la infància.

Adaptació

En relació amb el canvi climàtic, es denomina adaptació el conjunt d'accions que es prenen per a evitar el canvi climàtic present i futur, per a acostumar-s'hi o per a beneficiar-se'n. L'adaptació pot ocórrer abans (preveient els canvis abans que siguin visibles i planificar les accions corresponents) o en resposta als canvis que ja s'hagen produït.

Aerosol

Suspensió de partícules sòlides o líquides en l'atmosfera que poden ser d'origen natural (incendis, tempestes de sorra, volcans...) o emeses per l'activitat humana (com ara el fum produït pels combustibles fòssils). Alguns aerosols absorbixen energia, cosa que calfa l'atmosfera. D'altres tenen un efecte refrigerant perquè reflectixen la llum del Sol de manera que torna a l'espai.

Aerogenerador

Màquina que transforma l'energia del vent (energia eòlica) en electricitat. L'energia eòlica és un recurs renovable que ajuda a disminuir les emissions de gasos amb efecte d'hivernacle reemplaçant fonts d'energia basades en l'ús de combustibles fòssils.

CC BY-SA 4.0 Hans Hillevaert

Agenda 21

Acord de les Nacions Unides per a promoure el desenvolupament sostenible. L'Agenda 21 és un pla detallat d'accions que han de ser empreses en els àmbits mundial, nacional i local, en totes les àrees en què l'activitat humana té repercussió sobre el medi ambient.

Aigua subterrània

Aigua present sota la superfície, que circula o s'emmagatzema en aqüífers. Els aqüífers també poden esgotar-se a causa de la sequera.

Antropocé

És l'època geològica proposada per la comunitat científica per a succeir l'holocé. Correspon al moment actual, encara que no se n'ha establert clarament el

començament (segurament la Revolució Industrial). L'antropocé es caracteritza per la repercussió que l'activitat humana ha tingut sobre els ecosistemes del planeta.

Atmosfera

Capa de gasos (nitrogen, oxigen, diòxid de carboni i d'altres) que envolta la Terra. L'atmosfera és fonamental per a la vida al planeta.

Auditoria energètica

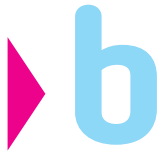
Procés pel qual s'estudia la manera com una casa, un lloc de treball o un altre edifici pot gastar menys energia, bé durant la construcció o remodelació, bé durant l'ús.

Albedo

Grau en què la Terra reflecteix la radiació del Sol. L'albedo és més gran en superfícies blanques, com ara els casquets polars, i més petit en superfícies fosques, com els oceans. L'albedo és un element important de la regulació del clima del planeta.

© UNICEF/UNI10771/Isaac

Biocombustible

Qualsevol tipus de combustible d'origen biològic que s'haja obtingut (de manera renovable) a partir d'organismes que fa poc eren vius o de deixalles metabòliques o restes orgàniques (biomassa).

Biodiversitat

Diversitat (nombre i varietat d'espècies) d'éssers vius en una regió, de qualsevol tipus, incloent-hi els ecosistemes terrestres i aquàtics, com també els complexos ecològics dels quals formen part.

Biogàs

Tipus de combustible que conté metà procedent d'abocadors, fems, aigües fecals o altres materials de rebuig en descomposició. La combustió del biogàs es pot aprofitar per a produir calefacció o electricitat.

Canvi climàtic

Variació significativa del clima de la Terra. Actualment, la Terra es va tornant de manera global més càlida, per l'augment de gasos amb efecte d'hivernacle a l'atmosfera, cosa que no necessàriament vol dir que "faça calor" a tot arreu. El terme calfament global es referix a l'increment mitjà de les temperatures del planeta, mentre que canvi climàtic es referix al conjunt més extens de canvis que acompanyen el calfament global, incloent-hi els canvis en la biodiversitat, en els patrons meteorològics, en els oceans, en les reserves de neu i gel, etc.

Carbó

Roca sedimentària d'origen fòssil, molt rica en carboni i que es fa servir com a combustible. És un recurs no renovable que s'extrau mitjançant la mineria. Les principals reserves són als Estats Units d'Amèrica, a Rússia, a la Xina, a Austràlia i a l'Índia.

Carboni

Element químic que és essencial per a tots els éssers vius. El carboni es combina amb altres elements i forma una gran varietat de compostos diferents. El carboni és l'element comú de tots els éssers vius del planeta i de molts minerals.

Cicle del carboni

És el moviment i l'intercanvi de carboni a través dels organismes vius, l'oceà, l'atmosfera, els minerals i altres parts de la Terra. El carboni passa d'un lloc a l'altre mitjançant diversos processos químics, físics, geològics i biològics.

Cicle de vida d'un producte

Sèrie de passos que comporta la creació, l'ús i l'eliminació d'un producte. El cicle de vida d'un producte habitualment comporta l'extracció de matèries primeres de la Terra (per exemple, la tala d'arbres o l'extracció de minerals i petroli). Estes matèries primeres són transportades, processades i convertides en productes de consum. Després el producte és empaquetat, emmagatzemat i transportat on les persones el pugen comprar. Les últimes fases ocorren quan els consumidors usen el producte, el tiren o el reciclen. El reciclatge afavorix que es recomence el cicle de vida del producte, de manera que es reduïx la despesa de matèria primera i de l'energia necessària per a extraure-la.

Clima

El clima són les condicions meteorològiques d'una determinada regió del planeta en cada moment de l'any. El clima es mesura estadísticament en períodes, almenys, de 30 anys. El clima és diferent del temps meteorològic.

Colp de calor

És la pujada ràpida de la temperatura corporal d'una persona, per damunt dels 40°C, sense que els mecanismes de regulació tèrmica de l'organisme (com la sudoració) pugen controlar-la.

© UNICEF/UND036517/Holt;

Combustible fòssil

Tipus de combustible que s'origina sota terra, com per exemple el carbó, el petroli i el gas natural. Els combustibles fòssils tarden milions d'anys a formar-se, a partir de restes orgàniques que van quedar atrapades i enterrades entre capes de roca i es van transformar per la calor i la pressió. Els combustibles fòssils contenen carboni, i quan són cremats per a obtenir-ne energia, alliberen diòxid de carboni a l'atmosfera.

Convenció Marc de les Nacions Unides sobre el Canvi Climàtic

Tractat internacional que té per objectiu aconseguir estabilitzar la concentració de gasos amb efecte d'hivernacle a l'atmosfera en un termini suficient perquè els ecosistemes s'adaptin de manera natural al canvi climàtic, tot això sense perjudicar la producció d'aliments i permetent que el desenvolupament econòmic continue de manera sostenible.

Criosfera

Parts de la superfície de la Terra on l'aigua es troba en estat sòlid. Inclou el gel del mar, dels llacs i rius, les neus perpètuas, les glaceres, les capes de gel i neu i el permagel.

© UNICEF/UN182273/Cullen

Dades climatològiques

Conjunt de fets, xifres, mesuraments i altres fonts d'informació que permeten als científics estudiar el clima i fer prediccions.

Desenvolupament sostenible

Model de desenvolupament basat en tres factors: econòmic, social i mediambiental, de manera que el desenvolupament humà assolisca l'equilibri entre el benestar econòmic, el respecte dels drets humans, la promoció de la democràcia i la ciutadania, i la conservació del medi ambient. Alguns camps d'aplicació són l'agricultura, la producció industrial, la moda, l'arquitectura i el transport.

Dret a un medi ambient saludable

Dret de la infància inclòs en l'article 24 de la Convenció sobre els Drets de l'Infant. Com que els perills ambientals amenacen la salut dels infants arreu del món, els estats part de la Convenció han de prendre les mesures adequades per a previndre i combatre els efectes nocius de la degradació del medi ambient sobre la infància.

Dilatació tèrmica

Increment de volum que experimenta un material quan es calfa. Als oceans, la dilatació tèrmica és una de les causes de l'augment del nivell del mar.

Diòxid de carboni

Gas incolor i inodor que forma part dels gasos amb efecte d'hivernacle. Es produïx de manera natural per descomposició de matèria orgànica i el fan servir les plantes en el procés de fotosíntesi. Els humans estem incrementant els nivells de diòxid de carboni de l'atmosfera, principalment quan cremem combustibles fòssils, com ara el carbó, el petroli i el gas natural.

Diòxid de carboni equivalent

És una mesura emprada per a comparar el potencial de calfament global de cadascun dels gasos amb efecte d'hivernacle. Es basa en la persistència de cada gas a l'atmosfera i en la capacitat que té per a acumular calor. Un terme relacionat és el de potencial de calfament global, que és un valor relatiu de quanta calor pot atrapar un determinat gas amb efecte d'hivernacle, en comparació amb un gas de referència, en general diòxid de carboni.

Ecosistema

Sistema natural format per organismes vius (plantes, animals i d'altres) i el medi físic on viuen i amb el qual interactuen. Una característica fonamental és la interdependència que s'establix dins de l'ecosistema.

Edifici bioclimàtic

Tipus d'edifici construït de manera que les finestres, els materials, l'orientació i les altres característiques tenen en compte el clima de l'entorn i permeten aprofitar l'energia i disminuir-ne, per tant, l'impacte ambiental.

© UNICEF/UNI131951/Dormino

Efecte d'hivernacle

Procés pel qual alguns gasos presents a l'atmosfera de la Terra (gasos amb efecte d'hivernacle) absorbixen una part de l'energia del Sol i la tornen a irradiar, de manera que provoquen un augment global de la temperatura del planeta de fins a 14°C de mitjana. Gràcies a l'efecte d'hivernacle la vida és possible a la Terra ja que, si no existira, es calcula que la temperatura mitjana del planeta seria de vora -18°C. L'emissió de gasos amb efecte d'hivernacle deguda a l'activitat humana des de la Revolució Industrial (s. XIX) pot afectar l'equilibri tèrmic del planeta i fer que la temperatura mitjana augmenti. S'estima que un increment de 2°C de la temperatura global podria produir efectes perillosos en grans zones del planeta, amb l'augment de desastres naturals com ara sequeres i ciclons. Alguns científics afirmen que un increment superior a 4°C podria ser potencialment catastròfic per a la supervivència de l'ésser humà.

Esgotament de recursos

Terme econòmic relatiu a la finalització o la manca de matèries primeres en una regió. L'ús de fonts no renovables i de renovables més enllà de la taxa de regeneració es considera un esgotament dels recursos naturals.

Emissions

Alliberament de gasos (diòxid de carboni, etc.) o d'altres substàncies (com partícules de pols) a l'aire.

Energia geotèrmica

Energia renovable que s'obté de l'aprofitament de la calor natural de l'interior de la Terra. L'energia geotèrmica es pot aprofitar per a calfar edificis o per a produir electricitat.

Energia mareomotriu

Energia renovable generada per les marees.

© UNICEF/UN022113/Ayene

Energia solar

És una energia renovable que s'obté a partir de l'aprofitament de la radiació electromagnètica que prové del Sol. Les plaques fotovoltaïques, que convertixen l'energia del Sol en electricitat; els col·lectors solars tèrmics, que convertixen la llum en energia tèrmica, i l'arquitectura bioclimàtica són exemples de tecnologies solars.

Fotosíntesi

És la conversió de matèria inorgànica en matèria orgànica gràcies a l'energia que aporta la llum. Les plantes principalment, però també altres éssers vius, realitzen este procés mitjançant el qual obtenen energia i nutrients. El diòxid de carboni és una part important del cicle de la fotosíntesi.

Gas amb efecte d'hivernacle

Gas, d'origen natural o produït de manera artificial per l'ésser humà, que té el potencial d'atrapar la calor a l'atmosfera i que contribueix a l'efecte d'hivernacle. Entre estos gasos hi ha el vapor d'aigua, el diòxid de carboni, el metà, l'òxid nitrós i els gasos fluorats.

Gas natural

Combustible fòssil en forma de gas inodor i incolor. Entre el 50% i el 90% del gas natural és metà.

© UNICEF/UND4307/Estey

Gasos fluorats

Conjunt de gasos d'efecte d'hivernacle que poden mantindre's a l'atmosfera entre centenars i milers d'anys. Els gasos fluorats són artificials, no es produïxen de manera natural. S'usen en els sistemes de refrigeració i d'aire condicionat, en extintors de foc, en productes d'escuma, en esprais i en altres productes industrials.

Hàbitat

Lloc o entorn on viu i es desenvolupa naturalment un ésser viu.

Hipotèrmia

És el descens involuntari de la temperatura corporal per davall dels límits normals (al voltant de 36°C). La causa més freqüent és l'exposició al fred. La hipotèrmia greu pot ser mortal.

Justícia intergeneracional

Concepte que analitza el balanç d'equitat entre diverses generacions al llarg del temps, en lloc de fer-ho entre diversos grups socials o persones d'un mateix moment històric. La justícia intergeneracional es referix a la repercussió que poden tindre sobre els infants i sobre les generacions futures les decisions i accions de les persones i grups socials que actualment viuen al planeta. És un concepte molt vinculat al desenvolupament sostenible i al canvi climàtic.

Metà

Gas incolor i inodor que forma part dels gasos amb efecte d'hivernacle. Es produïx de manera natural per la descomposició de matèria orgànica i també com a part de l'activitat humana. És el component principal del gas natural.

Mitigació

La mitigació del canvi climàtic és el conjunt d'accions destinades a reduir els efectes potencials del calfament global. Es diferencia de l'adaptació en el fet que l'objectiu és previndre el problema. Una estratègia de mitigació seria la reducció de gasos amb efecte d'hivernacle a l'atmosfera.

Model climàtic

Sistema que, a partir de moltes dades, fa simulacions sobre la manera com l'atmosfera, els oceans, els continents, els éssers vius, les masses de gel i l'energia que prové del Sol s'influïxen entre si i afecten el clima de la Terra. Els científics usen estos models per a estudiar el clima de la Terra i predir com podria respondre a condicions canviants, com ara l'increment dels gasos amb efecte d'hivernacle a l'atmosfera.

Onada de calor

Període de temperatures anormalment altes per a l'època de l'any. Acostuma a durar uns quants dies.

© UNICEF/UN118547/Noorani

© UNICEF/Shehzad Noorani

Òxid nítrós

Gas incolor i inodor que forma part dels gasos amb efecte d'hivernacle. Es produïx de manera natural i també com a efecte de l'activitat humana, com ara l'ús de fertilitzants en l'agricultura, la crema de combustibles fòssils i determinats processos industrials.

Ozó

Gas format per tres àtoms d'oxigen. Quan és a l'estratosfera (capa d'ozó), actua com un escut que protegeix el planeta d'una part de la radiació ultraviolada del Sol. Tanmateix, en la zona de l'atmosfera més pròxima a la Terra (troposfera), l'ozó és un contaminant que prové de les emissions de productes químics en l'aire i pot ser perjudicial per a la salut. L'ozó és un dels gasos amb efecte d'hivernacle.

Permagel

És la capa del sòl permanentment congelat que hi ha en algunes zones del planeta pròximes als pols. El permagel acumula una gran quantitat de carboni.

Petjada de carboni

Quantitat total de gasos d'efecte d'hivernacle emesa a l'atmosfera cada any per una persona, família, edifici, organització o empresa. La petjada de carboni d'una persona inclou les emissions del combustible que consumix directament, bé siga calfant sa casa o conduint el cotxe. També inclou els gasos que s'emeten en la producció dels béns i servicis que esta

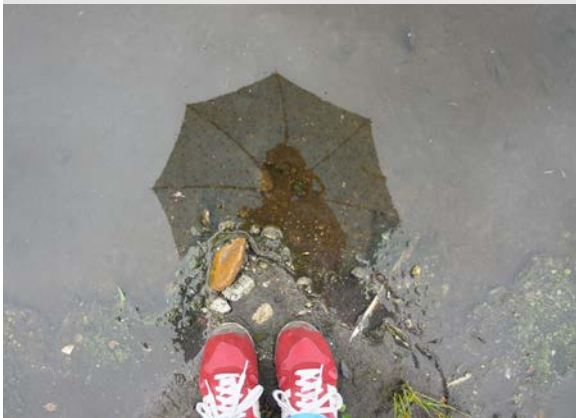
persona fa servir, incloent-hi les emissions de les centrals elèctriques que produeixen energia, les indústries que fabriquen productes i els abocadors on van a parar les coses que ja no usa.

Petroli

Combustible fòssil líquid i de color fosc. El petroli cru es pot refinar i dona una gran varietat de productes: gasolina, dièsel, asfalt, plàstic i molts compostos químics que s'empren en pintures, recobriments i productes d'ús quotidià.

Precipitació

Pluja, graníssol, pedra, neu o qualsevol altra forma d'hidrometeor que cau de l'atmosfera i arriba a la superfície terrestre.

© UNICEF

Protocol de Kyoto

Acord internacional que té per objectiu reduir les emissions de sis gasos amb efecte d'hivernacle que causen calfament global: diòxid de carboni (CO_2), gas metà (CH_4) i òxid nitrós (N_2O), hidrofluorocarbonis (HFC), perfluorocarbonis (PFC) i hexafluorur de sofre (SF_6). El Protocol de Kyoto va entrar en vigor el 2004 i ha sigut ratificat fins al 2020. A diferència de la Convenció Marc de les Nacions Unides sobre el Canvi Climàtic, este protocol té caràcter vinculant per als països que en formen part.

Realimentació positiva

Procés en què un canvi en produïx un altre que amplifica l'efecte del canvi original. En el canvi climàtic, una realimentació positiva té lloc quan el calfament de l'atmosfera desencadena altres canvis que contribueixen encara més al calfament.

Reciclatge

Arreplega i processament de productes usats, de manera que es poden aprofitar per a fabricar productes nous.

Recursos no renovables

Recursos naturals que no es poden produir, regenerar o reutilitzar amb la velocitat suficient perquè compense el ritme al qual es gasten. Per exemple: els combustibles fòssils, com ara el carbó, el petroli i el gas natural, tarden milions d'anys a formar-se en la natura, i això fa que es consideren recursos no renovables.

Refugiats climàtics

Persones que es veuen obligades a fugir dels seus llocs d'origen a causa de desastres naturals. El nombre de persones desplaçades i refugiades pel clima va augmentant arreu del món.

© UNICEF/UNI124999/isaac

Revolució Industrial

Procés de transformació econòmica, social i tecnològica que va començar en la segona meitat del segle XVIII i que va acabar entre el 1820 i el 1840. Durant este període, una gran part de la humanitat visqué el conjunt més gran de transformacions econòmiques, tecnològiques i socials de la història de la humanitat des del neolític. La Revolució Industrial es va basar en l'ús de maquinària agrícola i industrial, i també de mitjans de transport basats en l'ús de combustibles fòssils, com ara el carbó i el petroli. Alguns científics proposen la Revolució Industrial com a punt de partida d'una nova etapa geològica: l'antropocè.

Sequera

Període de temps inusualment sec i llarg que causa una manca greu d'aigua disponible en els ecosistemes i per al consum humà.

© UNICEF/UN052531/Ayene

Temps meteorològic

També es denomina oratge. Situació de l'atmosfera en un lloc i moment determinats. Algunes manifestacions comunes del temps són el vent, la temperatura, la humitat, la pressió atmosfèrica i la precipitació. A diferència del clima, que és estable durant molts anys, el temps meteorològic pot canviar d'una estació a l'altra, en qüestió de dies o fins i tot en poques hores.

Valorització de residus

Procés pel qual un residu o un component d'un residu torna a ser útil. Hi ha dos classes de valorització de residus: l'energètica (aprofitament de l'energia continguda en la brossa) i la material (aprofitament dels materials, mitjançant reciclatge o compostatge).

Vampirs elèctrics

Electrodomèstic o dispositiu que consumix electricitat fins i tot quan està aparentment apagat.

Vapor d'aigua

L'aigua està present a l'atmosfera en forma gasosa. El vapor d'aigua és un gas amb efecte d'hivernacle i té un paper important en l'efecte d'hivernacle natural de l'atmosfera. El vapor d'aigua de l'atmosfera es condensa en forma de núvols.

Edició:
UNICEF Comitè Espanyol
www.unicef.es/educa

El material educatiu, els recursos i les activitats sobre drets de la infància, desenvolupament sostenible i ciutadania global formen part de l'activitat en educació en drets i ciutadania global d'UNICEF Comitè Espanyol, i s'han publicat abans amb la marca Enrédate i al web enredate.org. Els judicis i les opinions que es mostren ací no representen necessàriament el punt de vista d'UNICEF.

UNICEF promou els drets i el benestar de tots els infants en tot el que fem. Juntament amb els nostres aliats, actuem en 190 països i territoris per a transformar este compromís en accions pràctiques, i centrem els esforços de manera especial a arribar als infants més vulnerables i exclosos, en benefici de tots els infants i a tot arreu.

cooperación
española

Esta publicació forma part d'un projecte finançat per l'Agència Espanyola de Cooperació Internacional per al Desenvolupament (AECID). El contingut d'esta publicació no reflectix necessàriament l'opinió de l'AECID.

Esta publicació s'ha creat amb una llicència Creative Commons Atribució - No comercial - Sense obra derivada 4.0 Internacional, excepte per als continguts en què expressament es definix un altre tipus de llicència.